

تاخیر در اعلام برنامه پنجمانه الجزایر*

مترجم: شریف مطوف

روابط تجاری بین المللی، اخیراً " پیچیدگی خاصی پیدا کرده است. این امر به چند دلیل صورت می‌گیرد که این دلایل هر کدام اثرهای خاص خود را به شکل‌گیری این رابطه‌ها دارند. امروزه مسائل رابطه‌های تجاری، تنها به قیمت، تبادل و خرید و فروشهای مشروط محدود نمی‌شود بلکه عوامل بسیار دیگری وارد حوزه روابط بازرگانی شده است مانند: روابط دیپلماتیک، مسائل منطقه‌ای، انتظارات کوتاه مدت و بلندمدت، تبلیغات اقتصادی و فنی و نظامی و سرانجام معامله بر سر مسائل سیاسی در رابطه با قضایای دیگر مانند جنگ خلیج فارس و یا مسئله فلسطین. درگیردار این گونه موجهای متلاطم، مردم کشورهای جهان سوم، خود را درگیر اوضاع و روابط پیچیدهای می‌بینند. دلیل آن، گرایش کشورهای پیشرفته صنعتی به وارد کردن مواد اولیه و کالاهای مورد نیاز خود از کشورهای جهان سوم - مگر در صورت نیاز بسیار ضروری و یا در صورتی که امکان تحصیل سود بیشتر مورد نظر است - می‌باشد. از این رو ملاحظه می‌کنیم مشکلات کشور الجزایر در روابط بازرگانی خارجی خود - بخصوص در رابطه با فروش گاز طبیعی - ماهیتاً " با مشکل کشورهای جهان سوم تفاوت اساسی ندارد.

* کامل احمد: " تاخیر اعلان الخطه الخمسه الجزایریه ". العالم، ۵۴. دوم جمادی الثانی ۱۴۰۵

(۲۳ فوریه ۱۹۸۵) ص ۵۱ - ۵۲.

روشن نبودن اوضاع مالی، برنامه‌ریزان، دچار تردید می‌سازد

انتظار آگاهان اقتصادی عرب و خارجی برای اعلام برنامه عمرانی پنجساله کشور الجزایر (۱۹۸۵ - ۱۹۸۹) تاکنون ادامه داشته است. این برنامه قرار بود در پاییز گذشته اعلام گردد و از ابتدای سال ۱۹۸۵ بدان عمل شود. امروزه به‌طور موءکد گفته می‌شود که تشویق و نگرانی درباره آینده درآمد ناشی از صدور مواد هیدروکربنی (= نفت، گاز و دیگر مشتقات آن. م) آن کشور عمده ترین دلیل تأخیر در اعلام برنامه یاد شده است.

اخیراً اعلام کردید، مقدار صادرات نفت و گاز الجزایر در سال گذشته، در حدود ۱۳ میلیارد دلار بوده است که با درآمد مشابه سال ۱۹۸۲ افزایش حزنی را نشان می‌دهد. این افزایش در شرایط خاص و حساس کنونی، برای رهبران سیاسی و برنامه‌ریزان اقتصادی الجزایر پیش آمده است. دلیل این حساسیت، اهمیت بسیار بخش نفت و گاز است که در حدود یک سوم ارزش تولید ملی و بیش از ۹۰٪ ارزش صادرات آن کشور را تشکیل می‌دهد.

آگاهان اقتصادی منطقه پیش بینی می‌کردند ارزش صادرات نفت و گاز در سال گذشته به میزان محسوسی کاهش یابد. دلیل ارائه شده بران این پیش بینی، سیر روند کاهش قیمت نفت در سالهای ۱۹۸۲ و ۱۹۸۳ بود. علاوه بر این، رکود در بازارهای جهانی نفت بر امکان صحیح بودن این پیش - بینی افزود. دولت الجزایر در این خصوص به کاهش هزینه‌های سرمایه‌گذاری خود در سال گذشته برای مقابله با کاهش درآمد مالی، کشور و کوشش در جهت ایجاد موازنه در برداشتها در حد امکان، دست زد.

اما افزایش محسوس میزان صادرات گاز طبیعی در سال گذشته که به دلیل افزایش میزان فروش گاز به ایتالیا بوده است، کاهش درآمد نفت را تعدیل کرد. ولی فشار کنونی برای کاهش قیمت نفت که به نوبه خود اثرهای منفی بر قیمت گاز و مواد دیگر نفتی خواهد گذاشت - پیش بینی میزان درآمد دولت در پنج سال آینده را ناممکن می‌سازد. افزون بر این، تغییرات و دگرگونیهای مدام در شکل صادرات نفت و گاز الجزایر، پیش بینی آینده را بسیار مشکل خواهد ساخت.

از سال ۱۹۷۰ تاکنون، تغییرهایی اساسی در ترکیب صادرات مواد هیدروکربنی الجزایر صورت گرفته است. تا پیش از آن سال، صادرات گاز طبیعی نسبت به صادرات نفت خام، از اهمیت کمتری برخوردار بوده است. اما از دهه هفتاد به بعد صادرات گاز طبیعی الجزایر اهمیت فزاینده‌ای پیدا کرده است، به طوری که انتظار می‌رود صادرات گاز طبیعی در پایان این قرن در صدر فهرست صادرات مواد نفتی آن کشور قرار گیرد.

از این رو صادرات گاز الجزایر (به صورت طبیعی و مایع) در سال گذشته، به میزان ۶۰٪ ارزش صادرات مواد هیدروکربنی آن کشور را تشکیل می‌داد. در حالی که این میزان در سال ۱۹۷۰ تنها ۴٪

بوده است. در سال ۱۹۹۵ پیش بینی می‌شود این میزان از ۹۰٪ کل ارزش صادرات نفتی تجاوز کند. افزون بر این، پیش‌بینیهای برخی از متخصصان نشان می‌دهد که ذخیره‌های نفت الجزایر، احتمالاً در آغاز قرن بیست و یکم کاهش می‌یابد ولی ذخیره‌های گاز طبیعی آن کشور، زیاد و در حال حاضر به حدود ۳۰۰۰ میلیارد متر مکعب برآورد می‌شود. این امر باعث خواهد شد، کشور الجزایر از نظر داشتن ذخایر گاز طبیعی در رده چهارم کشورهای تولیدکننده، کار جهان پس از اتحاد شوروی، آمریکا و ایران قرار گیرد.

بدین دلیل است که اهمیت الجزایر به عنوان یکی از کشورهای عمده تولیدکننده و صادرکننده گاز طبیعی هم در حال حاضر و هم در آینده بیش از پیش عیان می‌شود. هم اکنون نیز تعدادی از کشورهای اروپای غربی مقدار زیادی از مصرف گاز طبیعی خود را از الجزایر تأمین می‌کنند. در حال حاضر، سهم گاز طبیعی الجزایر در حدود ۱۱٪ از کل گاز مصرفی اروپای غربی را تشکیل می‌دهد. مؤسسه صادرکننده مواد نفتی الجزایر "سوناتراک" در حال حاضر علاقه شدیدی دارد که این نسبت از صادرات گاز را در آینده حفظ کند و به همین خاطر به بهبود روابط بازرگانی با خریداران اروپایی گاز و به دست گرفتن ابتکار عمل در تعیین قیمت و دیگر شرطهای فروش گاز دست زده است.

اما مشکلی که "سوناتراک" با آن روبه‌رواست، اشباع بازارهای جهانی گاز و تولید بیش از مصرف آن است. به همین خاطر مؤسسه مزبور تاکنون نرمش زیادی در برخورد با این مشکل از خود نشان داده است تا به هدفها و منافع درازمدت کشور زبانی نرسد. افزون بر این، دولت الجزایر از روابط بازرگانی و دیپلماتیک خود در جهت حمایت از سطح فروش "سوناتراک" استفاده کرده است. در حال حاضر، قدرت تولید نهایی گاز الجزایر در حدود ۴۵٪ بیش از میزان تولید فعلی آن کشور است.

در محافل آگاه بین‌المللی معروف است که "سوناتراک"، همیشه سعی دارد بهترین سطح قیمت و شرایط ممکن برای فروش گاز خود به خریداران خود در اروپای غربی و ایالات متحده را به دست آورد. بدون شک این عملکرد از علاقه شدید مؤسسه یاد شده به تأمین منافع ملی کشور و وسعت دید آن در بررسی روابط پیچیده بازرگانی و اقتصادی بین‌المللی ناشی می‌شود.

اما شرایط کنونی بر ضرورت تکیه بر روابط بازرگانی درازمدت به خاطر وفور گاز طبیعی به نسبتهای زیاد در حال حاضر و تضمین وجود بازارهای فروش در آینده تأکید می‌کند. بویژه که قرار دادهای فروش گاز، اصولاً برای درازمدت بسته می‌شود. واقعیت مهم دیگری نیز باید در نظر گرفته شود و آن اینکه فشارهایی که در حال حاضر بر قیمت نفت وارد می‌شود خود به خود بر سطح قیمت فروش گاز نیز تأثیر می‌گذارد.

کاهش میزان خرید گاز الجزایر توسط فرانسه

در اواخر ماه سپتامبر گذشته اعلام گردید مؤسسه "سوناتراک" با درخواست مؤسسه گاز

فرانسه مبنی بر کاهش میزان صادرات گاز به فرانسه به میزان ۱۰٪ برای دو سال متوالی آینده موافقت کرده است. مقدار گاز طبیعی الجزایر که به فرانسه صادر می‌شود، سالانه در حدود ۹/۱ میلیارد متر مکعب است. این مقدار از گاز صادراتی براساس ۳ قراردادی که بین دو کشور به‌زور منعقد شده است، در حدود $\frac{1}{3}$ گاز مصرفی کشور فرانسه را تشکیل می‌دهد. ناگفته نماند که الجزایر در صدر کشورهای صادرکننده گاز طبیعی به فرانسه قرار دارد.

از رفت و آمدهای مقامهای دو کشور فرانسه و شوروی چنین به نظر می‌رسد که کشور فرانسه در نظر دارد از میزان اتکاء خود به گاز الجزایر بکاهد و به جای آن مقدار گاز بیشتری از اتحاد جماهیر شوروی خریداری کند. این امر، بویژه پس از اتمام طرح گاز سبیری، ابعاد دیگری پیدا خواهد کرد. از این رو است که طرحهای موءسسسه گاز فرانسه نشان می‌دهد، مقدار صادرات گاز شوروی به فرانسه از دو سال دیگر به حدود ۱۰ میلیارد متر مکعب در سال خواهد رسید و در این صورت اتحاد جماهیر شوروی در آن هنگام در صدر فهرست کشورهای صادرکننده گاز به فرانسه قرار خواهد گرفت. بدیهی است که در این صورت، اتکاء فرانسه به گاز الجزایر در درجه دوم اهمیت قرار خواهد گرفت.

اما موءسسسه "با نهاندل" آمریکایی، در حدود بیش از یک سال پیش تصمیم گرفت خرید خود را از گاز الجزایر که به قیمت ۵۰۰ میلیون دلار در سال بود، متوقف نماید. گرچه موءسسسه یاد شده، تنها شرکت آمریکایی خریدار گاز الجزایر نیست ولی این تصمیم به طور آشکار در جهت مخالف سعی و کوشش موءسسسه "سوناتراک" جهت افزایش حجم صادرات گاز خود، بوده است.

صادرات گاز به اسپانیا نیز در وضع نامطلوبی است. از سال ۱۹۷۵ که موءسسسه "سوناتراک" با موءسسسه گاز اسپانیا "اینا گاز" قرار داد صدور گاز الجزایر به اسپانیا را امضاء کرد تاکنون میزان واردات اسپانیا از گاز الجزایر کمتر از ۳۵٪ مقداری که در آن قرار داد تصویب شد، بوده است - حتی تجدید نظری که در سال ۱۹۷۹ در این قرار داد شد نتوانست این میزان را بالا ببرد.

براساس این سیاست اسپانیا، دولت الجزایر نیز ناچار به مقابله به مثل شد و قراردادهای خود را با ۳ شرکت اسپانیایی که برای ساختن سد "مکسانا" در الجزایر امضاء شده بود لغو کرد. افزون بر این، دولت الجزایر تصمیم گرفت با هیچ یک از شرکتهای اسپانیایی برای اجرای طرحهای جدید در کشور الجزایر قراردادی امضاء نکند. علاوه بر این، اخبار رسیده حاکی است که موءسسسه "سوناتراک" از بازپرداخت مبلغ ۱۴ میلیون دلار - که سررسید آن ۱۹۸۴/۷/۳ بوده است - و قبلاً از شرکت "اینا گاز" به عنوان وام دریافت شده بود، خودداری کرده است. گفته می‌شود که اختلاف میان الجزایر و اسپانیا به اتاق بازرگانی بین المللی در ژنو محول گردیده است تا در مورد آن به طور نهایی رسیدگی شود

فروش گاز الجزایر به ایتالیا در سال گذشته در حدود ۸ میلیارد متر مکعب بود. این مقدار در سال ۱۹۸۳ در حدود ۲/۲ میلیارد دلار بوده است. بنابراین، در سال گذشته شاهد افزایش محسوسی

در میزان صادرات گاز الجزایر از خط لوله دریای مدیترانه "ترانسمدیتران" بودیم که این امر در اثر حل مسائل مربوط به حجم و قیمت گاز صادراتی به وقوع پیوست.

لازم به یاد آوری است که خط لوله "ترانسمدیتران" از سواحل کشور تونس تا جزیره سبیل، بر روی کف دریای مدیترانه امتداد دارد. این خط از سواحل تونس بر روی زمین تا منابع تولید گاز الجزایر نیز کشیده شده است. گفته می شود عملیات احداث خط لوله در سال ۱۹۸۱ به پایان رسیده ولی اختلاف بر سر قیمتها به تعویق صدور گاز تا سال ۱۹۸۳ منجر شده است. ناگفته نماند که این خط لوله با صرفه ترین و آسانترین راه صدور گاز الجزایر به اروپاست. دلیل آن سرعت انتقال گاز و پایین بودن هزینه های انتقال آن می باشد.

از منابع رسمی نقل می شود که پیش نویس برنامه اقتصادی جدید الجزایر تخصیص اعتبار سرمایه گذاری به مبلغ ۵۵۰ میلیارد دینار الجزایری برای اجرای طرحهای گوناگون را شامل می شود. این مبلغ در حدود ۴۰٪ از کل تخصیصهای برنامه جدید که به امور مربوط به تکمیل طرحهای نیمه کاره و معوقه از برنامه پنجساله گذشته را شامل می شود. این امر، به روشنی نشانه هایی از تردید در اجرای طرحهای توسعه را نشان می دهد که به نوبه خود، به افزایش هزینه های آن طرحها و پیچیده تر شدن مشکلات مالی موجود منجر خواهد شد.

از اطلاعات موجود در مورد برنامه پنجساله الجزایر چنین نتیجه گیری می شود که بخش صنعتی در صدر فهرست تخصیصهای جدید قرار خواهد گرفت. پس از آن بخش مسکن و سپس بخش کشاورزی و منابع آبی جای می گیرد. سهم هر کدام از بخشهای ۳ گانه فوق از کل اعتبارات برنامه یاد شده به ترتیب ۳۲٪، ۱۶٪ و ۱۴٪ است. این ترتیب در برنامه پنجساله ۱۹۸۰ - ۱۹۸۴ الجزایر نیز رعایت شده بود و نسبتهای آن در آن برنامه عبارت از ۳۹٪، ۱۵٪ و ۱۲٪ بود. از این ترتیب یکسان چنین نتیجه گیری می شود که اولویتهای دو برنامه یاد شده یکسان بوده است.

بدهی، منجر به بروز مشکلات اقتصادی می شود

در حال حاضر، با وجود کاهش مقدار بدهیهای خارجی کشور الجزایر از سال ۱۹۸۰ تاکنون، ملاحظه می شود؛ هنوز، این بدهیها به طور کلی در سطح بالایی قرار دارد. در سال ۱۹۸۰ مقدار بدهی خارجی الجزایر بالغ بر ۱۷/۲ میلیارد دلار بود و در حال حاضر، این رقم به ۱۵ میلیارد دلار کاهش یافته است. شواهد موجود نشان می دهد که دولت الجزایر در حال حاضر کوشش دارد مقدار این بدهی را تا حد امکان کاهش دهد.

با وجود کاهش بدهی، ملاحظه می شود، اقساط و بهره های بانکی وامهای بازپرداختی این بدهیها در سال گذشته بالغ بر ۳۰٪ ارزش کل صادرات الجزایر بوده است. بدین دلیل، رهبران الجزایر بر ضرورت کاهش مقدار این بدهیها اصرار می کنند تا بتوانند مقدار بیشتری از ارز حاصله را برای سرمایه گذاری در امور توسعه کشور تخصیص دهند.

از هنگام تصدی مقام ریاست جمهوری الجزایر توسط شاذلی بن جدید در سال ۱۹۷۹ تاکنون، دولت الجزایر به بخش خصوصی امکان شرکت در طرحها، توسعه‌ای و زیربنایی گوناگون را در سراسر کشور داده است. هدف از این اقدام، به کارگیری سرمایه و نیروی انسانی موجود در بخش خصوصی است. نتیجه این اقدام تاکنون مثبت بوده و پیشرفت محسوسی در این خصوص مشاهده شده است. از جمله اینکه در حال حاضر حدود یکسوم نیروی انسانی فعال کشور در طرحهای متعلق به بخش خصوصی فعالیت دارند.

اما بخش دولتی، با رکود و کم کاری و حتی در موارد بخصوصی با فساد اداری مواجه است. این امر همواره با وقوع نارساییهای زیادی در خدمات عمومی (مانند فرودگاهها و بندرگاهها) و تأخیر و کم کاری شدید در اجرای طرحهای زیربنایی همراه بوده است. بنابراین لازم است به جنبه‌های حرفه‌ای در کل زندگی اقتصادی توجه کافی بشود و فقط به جنبه‌های مادی اهمیت داده نشود.

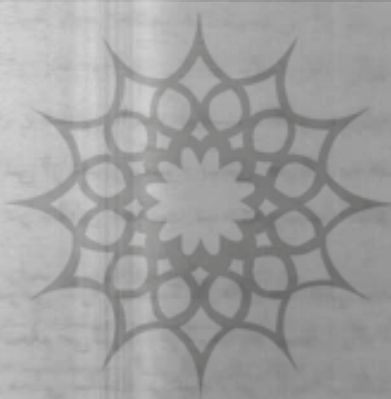
بدون شک، عقب ماندگی کشاورزی در تشدید بحران اقتصادی کشور سهم بسزایی داشته است. این عقب ماندگی باعث شده است، ارزشیادی، برای وارد کردن مواد غذایی از خارج مصرف شود، به جای اینکه برای سرمایه‌گذاری و یا پس انداز جهت آینده، کشور مورد استفاده قرار گیرد. افزون بر این، میزان رشد بالای جمعیت الجزایر که یکی از بالاترین نرخهای رشد جمعیت در جهان است (۳/۲٪ در سال) و همچنین پدیده، جوانی جمعیت کشور مشکلات اقتصادی کشور را تشدید می‌کند. در حال حاضر حدود ۵۰٪ جمعیت کشور الجزایر در زیر سن هیجده سالگی قرار دارند. نیروی کار انسانی آن کشور نیز در حال حاضر حدود چهار میلیون نفر برآورد می‌شود یا به عبارت دیگر تنها ۲۰٪ از کل جمعیت کشور را تشکیل می‌دهد.

در سال ۱۹۸۰ حدود ۵۰٪ مواد غذایی مورد نیاز کشور از خارج وارد شده است. این نسبت در حال حاضر به بیش از ۶۰٪ رسیده است. در حال حاضر قیمت مواد غذایی وارداتی حدود یک پنجم ارزش صادرات نفت و گاز و یک سوم ارزش کل واردات کشور از خارج را تشکیل می‌دهد.

در حقیقت، رکود بخش کشاورزی خیلی زودتر از سال ۱۹۸۰ شروع شده بود. برای مثال مقدار تولید کشور از تخم مرغ، غله و سبزیجات در سال ۱۹۶۹ حدود ۹۰٪ کل نیاز کشور به این مواد غذایی را تشکیل می‌داد. در حالی که میزان خودکفایی در این موارد، در حال حاضر در حدود $\frac{1}{4}$ تا $\frac{1}{5}$ است. بنابراین، رکود نسبی بخش کشاورزی از اوایل دهه هفتاد شروع شد و تاکنون ادامه دارد.

اما در سالهای اخیر، بخش کشاورزی از توجه بیشتری برخوردار گردیده و در این مورد چندین طرح عملی به منظور توسعه، بخش کشاورزی تصویب و اجرا شده است. از این رو است که سهم سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی، در حدود ۴/۱۴٪ مبلغ کل پیش نویس برنامه پنجساله ۱۹۸۵ - ۱۹۸۹ را تشکیل می‌دهد در حالی که این نسبت در برنامه پنجساله گذشته کمتر از ۱۲٪ بوده است.

سیاستهای کشاورزی جدید کشور الجزایر بر اساس اعطای آزادی بیشتر به کشاورزان در انتخاب انواع محصولات کشاورزی و بازارهای آزادانه آن است. این سیاست به منظور تشویق کشاورزان به بالا بردن میزان تولید محصولات کشاورزی هم از نظر کیفیت و هم از نظر کمیت، اتخاذ شده است. افزون بر این، دولت الجزایر رسماً سعی دارد تعداد کشاورزان کشور را افزایش دهد. علاوه بر این، در مورد کاهش سوبسید مواد غذایی نیز اقدامات جدی صورت گرفته است.

ژوئیه گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی